

מראי מקומות- בבא קמא ע"ג

שקר על הגניבה, א"כ כבר פסולים היו בשעת עדותן על הטביחה, וא"כ אין שייך לחייבם לשלם בשביל הטביחה. ואם אמת העידו, א"כ עכ"פ לא יהיו צריכים לשלם בשביל הגניבה, רק משום הטביחה. ותי' הקו"ש דכיון דמה דאנו באין לפוטרו הוא מדין ממ"נ, ולא משום פסול ברור בפנינו, א"כ אפי' אם יש צד רחוק דאינם פסולים, כיון דעשו תשובה בינתיים, אף דבדרך כלל אין חוששין לזה, מ"מ בכה"ג חוששין דעשו תשובה וכשרים הם לעדות, וממילא שייך בהו כאשר זמם.

(ד) אבל עדות אחת בבת אחת לא- פרש"י, דכיון דעדות א' היא, לכן אפי' אם לא אתזום על הגניבה, מ"מ בטלה כל עדות אותה שעה, שכולה עדות א' היא. והק' המהרש"א, דמשמע מפרש"י דבההיא שעתא פסולין היו כיון דלמפרע הוא נפסל, ותמוה לומר כן, שהרי מסקינן לעיל דלא אמרי' דכיון דנפסל לגבי הגניבה דגם פסולין לגבי עדות הטביחה כיון דבתוכ"ד הוא, וכ"ש שלא נאמר דכיון שהוזמו על הטביחה שגם יפסלו לענין עדות על הגניבה, אלא מה שהעדות נפסלו, אינו משום פסול העדים כלל, אלא משום דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וע' בפני יהושע מש"כ ליישב דעת רש"י, דמה דאמרי' דבתוכ"ד לא אמרי' דלמפרע נפסלו, היינו לענין שאין על עדותן תורת הגדה, וממילא לא יהי' שייך בהו תורת הזמה, בזה אמרי' דשפיר הוי הגדתן הגדה למפרע, ועדיין שייך בהו תורת הזמה. אבל לענין גוף העדות, שפיר אמרי' דפסול הוא מחמת שנפסלו בפסול עדות למפרע, ע"ש עוד בזה.

(ה) מאי לאו בהא קמיפלגי, דרבנן סברי מכאן ולהבא הוא נפסל, וכיון דמההיא שעתא קא מיתזמי, אטביחה דקא מתזמי איתזום, אנגיבה דלא איתזמי לא איתזום- הק' התוס' רי"ד בב"ב (לא: ד"ה אליבא), לימא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכיון דכלפי עדות על הטביחה נתבטל עדותו, כיון דהוזם, לימא דה"ה לענין עדות על הגניבה. ותי'

(א) א"נ דפסלינהו בגזלנותא- העיר בחי' ר' נחום (רכב), דלכאו' זהו כתרי בחד ותרי בחד, שהרי כל א' מהעדים שמעידים עליהם שהם גזלנים אינו יודע על כשרות חברו, וא"כ לכאו' כבר נכלל בהנפק"מ האחר. ותי' דבעדות שבשטר הרי הו"ל כאילו שניהם מעידים על כשרות השטר, וממילא על כשרות שניהם, ושפיר הו"ל תרי ותרי (ועוד צידד דאולי אפי' בעדות על פה כן, דהיכא דמעיד עם חברו, הרי זה כאילו מעיד על חברו דכשר הוא).

(ב) ואי ס"ד למפרע הוא נפסל... איגלאי מילתא למפרע דכי אסהדו אטביחה פסולין היו, אמאי משלמין אטביחה- כ' האפיקי ים (א', כ"ב, א') דמבואר מדברי הגמ', דעדים שהיו פסולין בשעת הגדתן, אף דלא ידעו ב"ד מזה וגמרו הדין על פיהם, אם נמצאו זוממין אח"כ אין בהם דין כאשר זמם. וכ' דלכאו' הטעם הוא משום דהתורה אמרה והנה עד שקר וכו', דמשמע דצריך להיות לו דין עד כשר (מלבד מה דמעיד שקר עכשיו, דבזה גזה"כ הוא דעדיין נחשב לעד כלפי דין זה), ואם פסול הוא לעדות מצד אחר, בזה לא אמרה התורה הפרשה דכאשר זמם. וכן דייק משו"ת רעק"א (קע"ט) דביאר כן. אולם שוב הביא מחי' בית מאיר כאן דהחסרון אינו מצד פסול העדות, אלא מצד הגמר דין, דכיון דלא נאמר כאשר זמם א"כ הי' גמר דין, וכאן הגמר דין הי' בטעות, כיון דעדים פסולים הם, לכן לא שייך שיהי' בזה דין כאשר זמם. ואף דבלא"ה טעות הוא, כיון דשקר העידו, בזה גזה"כ הוא, דאם אין הגמר דין טעות מצד אחר, הדין הוא דחייב מדין עדים זוממים, אבל היכא דמצד אחר נמצא דהגמ"ד הי' בטעות, א"כ אין שייך בזה דין עדים זוממין.

(ג) אמאי משלמין אטביחה- הק' הגר"ח (הובא בקובץ שעורים נג), למה זה ק' רק לאביי, הרי לרבא ג"כ ק', דמה דס"ל לרבא דמכאן ולהבא הוא נפסל, היינו מפני שלא נתברר פסולין למפרע. אבל בכה"ג, ממ"נ אי"צ לשלם הכל, דאם כלפי שמיא גליא העידו

לחייבם אף היכא דהוכחשו, אלא דאמרי' דבתרי ותרי מאי חזית, ומהכ"ת לחייבם, דאולי הם העידו באמת והאחרים הם השקרנים. וכשהוזמו, דהתורה האמינו להאחרונים טפי מהראשונים, א"כ אגלאי ע"י המזימין דבאמת המכחישים הם הנאמנים טפי. וזהו מה דאמרי' דהכחשה תחלת הזמה, כלומר, דהכחשה הוי תחלת מה שיש להסתפק בחיובם, ובהזמה נגמר בבירור ששקרו, וחייבים. (ב) עוד ביאר, דהחיוב הזמה הוא על מה ששקרו כ"כ בעדותן, דלא רק שהעידו שקר, אלא שלא היו יכולים להיות עדים בכלל, שהרי לא היו שם כלל. וא"כ, נמצא דמה דהכחשה הוי תחלת הזמה, היינו משום דע"י הכחשה אמרי' דאולי לא ראו העדות כלל, אבל אי"ז הגמר, דאולי עכ"פ היו שם, והיו יכולים להעיד. וכשבא המזימין, ונתברר שלא היו שם כלל, ולכן לא היו יכולים להעיד בזה, בזה נגמר ההזמה וחייבים. והעיר הדברות משה שם בהמשך, דמהא דהגמ' תולה הא דבא הרוג ברגליו ושוב באו עדי הזמה, בהמח' אם הכחשה תחלת הזמה הוא או לא, יהי' משמע כצד ב', דאם כצד א', הא כבר נתברר שהיו משקרים, ואלא שגזה"כ הוא שאין נזומים אלא ע"י עדים מזימים, אבל אין נתברר טפי כלל ע"י העדים המזימים, וא"כ אין שייך לומר דזהו הכחשה תחלת הזמה. אבל לפי הביאור השני א"ש טפי, דע"י מה שבא הרוג ברגליו, נתברר שהעידו שקר, אבל עדיין הי' שייך שיעידו, דאולי היו במקום שאמרו בשעה שאמרו, וא"כ אינם עדים זוממים. וא"כ שפיר הוי הכחשה זו התחלת הזמה, דהא ודאי היו משקרים, וא"כ באו עדים מזימים אח"כ ומזימן, שפיר הוו זוממין.

(ח) **מעידני באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו- הק' הרשב"א לקמן (עד:),** לכאו' משמע מכאן דמשעה שהפיל את שינו יצא לחרות מיד, ולכן הי' חייב לשלם לו על סימת עינו אפי' קודם שעמד בדין, ואמאי, הא עדיין לא עמד בדין ולא יצא לחרות. וכי תימא דכל שבאו עדים לבסוף, נמצא שהוא בן חורין למפרע, אלא שגזה"כ הוא שלא להוציאו לחרות אלא ע"פ עדים, הא לכאו' משמע בכתובות (מא:) שאין חלות הקנס עד

דאע"פ דבב"א העידו, מ"מ העדות על הגניבה והעדות על הטביחה שתי עדויות הם, שעל הגניבה משלם כפל ועל הטביחה משלם עוד ג', ומש"ה יכולין לפלוג העדות לשנים, ולימא דנהי דכלפי זה בטל, מ"מ אין עדותן על האחר נתבטל.

(ו) **ר' יוסי סבר למפרע הוא נפסל... דהא תוך כדי דבור כדבור דמי- כ' התוס' ר' פרץ,** דהיינו דכיון דבשעה שהעידו על הטביחה "שעת פסול" הי' (אף דלא היו פסולים בשעת מעשה, אבל עכ"פ זהו העדות שפוסלת אותן), א"כ גם עדות על הגניבה שעת פסול הי', כיון דתכ"ד כדבור דמי. אלא דהק' דלכאו' זה שייך גם אם אמרי' דמכאן ולהבא הוא נפסל, דהא עדות שלו הפסול הי' בשעת עדותו, וא"כ לימא גם לדעת רבא דעדות שבטלה מקצתו בטלה כולו. ותי' דבשלמא אם אמרי' למפרע הוא נפסל, דהפסול והביטול הוי משעה שהעידו העדות, אז שייך לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, אבל אם אמרי' מכאן ולהבא הוא נפסל, אז אין שייך לומר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

(ז) **עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו, נהרגין, דהכחשה תחלת הזמה היא- הנה, הא דנח' אם אמרי' הכחשה תחלת הזמה הוא או לא, מבואר דאם לא היינו אמרי' דהכחשה תחלת הזמה, יהי' הדין דאינן יכולים להיות הוזמו. ואף שהי' גמר דין ע"י העדים, ועכשיו הוזמו, מ"מ אינם יכולים ליזום, דכיון דהוכחשו עדותן, א"כ הוי נתבטל הגמר דין, וכמו דאם לא נגמר הדין ע"י העדים לא יהיו יכולים ליזום, כן הוא עכשיו דהוכחשו עדותן. אבל כיון דאמרי' דהכחשה תחלת הזמה, ממילא אמרי' דאין הביאור דכבר נתבטל העדות מכבר, אלא דזהו תחלת הזמתן, וממילא היתה עדות גמורה עד הזמתה. אולם עדיין צ"ב, למה באמת אמרי' דהכחשה התחלת הזמה היא, הרי אין כאן גזה"כ, ולכאו' הסברה חיצונה היא נכונה, דנתבטל העדות, וממילא מה שייך להזים עדות זה. וע' בדברות משה (נ', ב') מש"כ לבאר בב' אופנים א) דמה שחייבם התורה בהזמה, היינו משום שהעידו שקר, ובעצם הי' מקום**

שעת העמדה בדין, דאי' דאם לא הספיק האב לגבות עד שמת, קנסה לעצמה. ותי' דהתם שאני לפי שאין אדם מוריש קנס בתו לבנו, אבל אה"נ, בעלמא שפיר חל למפרע.

ט) מעידי באיש פלוני שסימא את עין עבדו והפיל את שינו וכו'- מכאן הק' המשנה למלך (עדות כ"א, ד') על מש"כ הנמוקי יוסף דגם בדיני ממונות אמרי' כאשר זמם ולא כאשר עשה (ודלא כשי' תוס' לעיל ד: ד"ה ועדים), דהא כיון שנגמר דינו של העבד, הרי מיד הוא תפוס בעצמו, וא"כ הו"ל מיד כאשר עשה, ואיך שייך בזה לומר דין עדים זוממין. ותי' הקהלות יעקב (סי' ג') דהגדר דכאשר זמם ולא כאשר עשה הוא דאותו שקר שהוא בא לפעול בעדותו כבר נעשה. אבל במעידין על העבד שהוא משוחרר, אע"פ שהעבד מוחזק בעצמו, מ"מ אותו מוחזק שמחזיק בעצמו הוא כדין, ובלא עדותן ג"כ הכי הוא, דהא גם בהיותו עבד הוא מוחזק בעצמו, והשלא כדין הוא במה שנפטר מלעבוד את בעליו, וזה עדיין לא נתקיים, דהא מ"מ אפשר עדיין לתובעו להשתעבד בו ולתבוע מע"י שעשה.

י) ואתו בי תרי מציעאי, ואמרי עינו והדר שינו, דלא בעי למיתב לי' אלא דמי שינו, דקא מכחשי לי' קמאי למציעאי, וכו'- יש לעי', מה שייך על זה שיהי' הזמה, הרי קיי"ל שאין עדים זוממים עד שיגמר הדין על פיהם, והרי כאן אין גמר דין ע"י העדים זוממים, אלא דכיון שיש כאן הכחשת התרי ותרי, ואין ב"ד יכולים לפסוק על פיהם, ממילא אין משלם אלא דמי שינו, ומה שייך לומר דזהו נקרא גמר דין לענין עדים זוממים. וכ' החזון איש (חו"מ עמ' 526, סוף ד"ה בנו"ב) דש"מ מכאן דכל שמועיל בענין הגדת עדות, וגורם פטור או חובה, קרינן בו ועשיתם לו כאשר זמם, בין הכשר ודאי, ובין ספק כשר, כיון דמועיל בספק כשרותו, זהו ג"כ מועיל לענין דין הזמה.